

יפי הבלורית והתואר יורים ובוכים

מבחר ציוריו לשון מלווים בהסברים מעניינים, מתוך "מילון הציורים" החדש של רוביק רוזנטל. כתבה שישית בסדרה

● המעצמה השביעית – כינוי לעיתונות. הציור מיוחס לנפוליון בונפרטה. לעיתון הגרמני "ריינישר מרקור", אשר פעל בתקופתו ונחשב למבשר העיתונות הפיקורית המודרנית, הוא קרא "המעצמה החמישית". ארבע המעצמות אז היו צרפת, אוסטריה, רוסיה ובריטניה.

נפוליון בונפרטה

הציור נשאר, אך מפת העולם השתנתה, ובתקופת מלחמת העולם הראשונה נספרו שש מעצמות: אוסטריה, איטליה, אנגליה, גרמניה, צרפת ורוסיה. כך נולד הציור "המעצמה השביעית", שנקלט בעברית. עם זאת, הצרפתים רבקים בציור "המעצמה הרביעית", בעקבות אלקסיס דה טוקוויל, שכינה כך את העיתונות בספרו "הדמוקרטיה באמריקה" (1833).

באנגלית קרויה העיתונות "המעמד הרביעי". ציור זה מתייחס לשלושה מעמדות בבית הלורדים: אנשי דת, בעלי חזקה או ירושה, ונציגי ציבור. אדמונד ברק טבע את הציור במאה ה-18. הוא אמר כי העיתונאים יושבים אומנם בגלריה התחתונה של בית הלורדים, אך הם חשובים יותר משלושת המעמדות הרשמיים. דוגמה: "אחריות חברתית רחבה, של כולנו, של המעצמה השביעית, של מגזר (סקטור) שתפקידו העיקרי ביקורת חברתית" (ענת סרגוסטי, העין השביעית, ספטמבר 2005).

● הסנדלר הולך יחף – אדם סובל ממחסור דווקא בתחום שבו הוא עוסק. קיים ביידיש, בלדינו (לסנדלר נעל קרועה), בצרפתית (הסנדלרים נעולים תמיד באופן הגרוע ביותר) ובערבית (בנו של הסנדלר יחף ובנו של התופר עירום). ליהודי מרוקו גרסה משלהם: הוא נפח ואין לו סכין. וגם ליהודי פראס: כל החייטים הולכים עירומים, וכל הסנדלרים הולכים יחפים. דוגמה: "הסנדלר הולך יחף: עובדי

הרווחה בשדרות במצוקה" (ynet, ינואר 2008).

● העולם כולו נגדנו – הרעה שלפיה רוב אומות העולם מתנגדות לישראל. האמרה נכתה לשימוש רב בעשורים הראשונים של המדינה, בשל היחס השלילי שגילו מדינות רבות כלפי ישראל. בנאום בפנסט באוקטובר 1994, לאחר ההסכמים עם הפלסטינים והסכם השלום עם ירדן, אמר ראש הממשלה יצחק רבין: "הטענה כי 'העולם כולו נגדנו' התנדפה (עפה) ברוח השלום. העולם אינו נגדנו. העולם אתנו". שיר בשם זה כתב יורם טהרלב: "העולם כולו נגדנו, זה ניגון עתיק מאוד / שלימדנו אבותינו / לומר וגם לרקוד".

● הפיל והשאלה היהודית – גיב המדגים את ההשקפה שהיהודים מתקשרים לכל עניין העולה על הפרק. לגיב נקשרת בדיחה: פרופסור לזואולוגיה באוניברסיטת הרווארד הטיל על תלמידיו לכתוב עבודה על הפיל. תלמיד גרמני כתב: "הקדמה לביבליוגרפיה לחקר הפיל". סטודנט צרפתי כתב: "חיי האהבה של הפיל". סטודנט אנגלי כתב: "ציד פילים". סטודנט אמריקני כתב: "פיצד לגדל פילים גדולים וטובים יותר". הסטודנט היהודי כתב: "הפיל והבעיה היהודית". דוגמה: "כמו הפיל והשאלה היהודית, ככה מילשטיין ינצל כל הזדמנות להכניס בפעם המאה-אלף את התנגדותו לרבין" (גרעון ספיר, אתר האינטרנט ארץ הצבי, ינואר 2003).

● זה נבלה וזה טרפה – שתי האפשרויות גרועות. הניב נוצר בקהילות יהודים במזרח התיכון, ומופיע בכתבי השו"ת (שאלות ותשובות בנושאי הלכה) בעת החדשה.

● זה סינית בשבילי – הוא לא מבין בכך דבר. לגיב גרסאות בשפות רבות, ובכל שפה מוצגת בו שפה זרה אחרת. בצרפתית קיימת גרסה האומרת "זה עברית בשבילי". ביידיש: "לדבר תורכית". באנגלית: "כל זה יוונית בשבילי". בספרדית: "הוא מדבר כמו יווני". בערבית: "מדבר בלשון סנסקריטית". בצ'כית: "זה כמו ספרדית בשבילי".

● חבמי חלם – טיפשים גמורים. בעקבות סיפורי פולקלור על עיר ושמה חלם, שאנשיה היו שוטים (טיפשים) גמורים. סיפורים מסוג זה ידועים בפולקלור של תרבויות שונות, כגון סיפורים על אודות אנשי

גותהם באנגליה, אנשי שילדה בגרמניה, ועוד. סיפורי שילדה תורגמו ליידיש בשנת 1597, ואילו חלם בפולין נקבעה כעיר הטיפשים במאה ה-19. ייתכן שחלם נקבעה כעיר השוטים בעקבות הדמיון שלה למילה חולם, שמשמעותו טיפש בשפות הסלכיות.

● טוהר הנשק – הנחיה מוסרית הקובעת שיש להשתמש בנשק בעת מלחמה על-פי כללי מוסר אוניברסליים. את הציור טבע ברל בצנלסון, שאמר בקונגרס הציוני ה-21 ב'נווה' (1939): "יהי נשקנו טהור (נקי, מוסרי). אנו לומדים נשק, אנו נושאים נשק, אנו מתייצבים בפני הקמים עלינו. אך איננו רוצים שנשקנו יוכתם בדם נקיים". מפקד הפלמ"ח יצחק שדה הרבה להשתמש בציור.

● יהדות השרירים – יהודים העוסקים בספורט. את הציור טבע מקס נורדאו בנאום בקונגרס הציוני השני, שהתקיים בבאזל בשנת 1898. נורדאו דיבר על שיקום פיזי של היהדות, כדי שהיהודים יהיו גם לוחמים ויעמדו במשימות הדורשות מאמץ גופני. הציור בא בעקבות הביטוי "נצרות השרירים", שנועד לעודד אנשי דת נוצרים לעסוק בספורט ונטבע במהלך המאה ה-19.

נחום ברנע

● יורים ובוכים – גיב המתייחס לנוהג הישראלי לצאת למלחמות תוך הסתייגות (ביקורת, אי-הסכמה מלאה) מאופיה של המלחמה ומן המחיר שהיא תובעת. טבע אותו העיתונאי נחום ברנע במאמר בכותרת זו, שהתפרסם בספטמבר 1978, ונדפס מחדש בספר בעל שם זה, בשנת 1981. ברנע ציטט את הציור מאדם שביטא ביקורת על "שית לוחמים" (ספר שיצא לאור אחרי מלחמת ששת הימים ובו לוחמים בני קיבוצים מדברים על הדילמות המוסריות שבמלחמה).

● יפי הבלורית והתואר – כינוי לצפרים שלחמו במלחמת העצמאות. הציור נטבע בשירו של חיים גורי "הרעות": "אך נזכור את כולם / את יפי הבלורית והתואר / פי רעות שפזו לעולם / לא תתן את לבנו לשכוח".